

Kander fra Ringkøbing

Af Susanne Andersen

I disse år forskes der ivrigt i danske byers ældre historie, og selv om størstedelen af aktiviteterne for tiden foregår i en udvalgt række af byer med en middelalderlig – eller endnu ældre – fortid, har de givet inspiration til lignende undersøgelser i andre byer, således har man nu også taget de første skridt i Ringkøbing.

Her er de skriftlige kilder ikke just veltalende, når det gælder forholdene i byen i middelalderen. De ældst kendte privilegier – en stadfæstelse af tidligere – er fra 1443 (1), »rennumkøpingh« nævnes med 10 skilling sølv i kirkelisten fra omkring 1340 i Ribe Oldemoder (2), og i et brev fra 1368 omtales handel »de portu juxta villam Rennekøping« (3), men herom senere.

For at få et lidt mere håndfast greb om byens ældste tid må man gå i jorden, og nogle mindre undersøgelser i foråret og sommeren 1978 henholdsvis øst og sydvest for torvet (fig. 1) gav også nogle få skår, som kunne være middelalderlige, men kulturlagene var tynde og fundfattige under renæssancelagene. Stor var derfor glæden, da middelalderen pludselig et andet sted i byen gav sig til kende på en måde, der ikke var til at misforstå.

I efteråret 1978 havde museet fået mulighed for at foretage en undersøgelse i gården til *Vester Strandgade 14*. Det var i den allervestligste udkant af det, der med rimelighed kunne forventes at være den middelalderli-

ge by, men dog – som det viste sig – indenfor dennes område.

Der afdækkedes efterhånden ca. 50 m², og størstedelen af de nedenfor omtalte lerkarskår fremkom i fylden til en stor, omtrent cirkulær nedgravning (diameter 3,40 m) til en nederst stensat brønd, der i øvrigt selv var fundtom, bortset fra et enligt lille spændefragment af bronze.

En nøjere gennemgang af udgravningen vil fremkomme senere, her skal blot omtales en enkelt, lidt overraskende side af det fremgravede materiale.

Af de små 200 glaserede skår fra udgravningen var langt størstedelen fra kander. En stor del kunne samles til større skårflager eller på anden måde henføres til samme kande og således give en ide om former og dimensioner. Følgende kander eller dele af kander kunne udskilles:

1) (RIM 6167 KG) Del af profileret rand, hele hanken, som har fladovalt tværsnit, og en del af hals/korpus med lodret, sort, skarprygget liste, klar blyglasur, skærven rødbrændt med magring af hvide kvartskorn (fig. 2).

1a) (RIM 6167 KH) Formentlig til 1 hørende del af bund og nedre korpus med spredte fingerindtryk langs standrand, klar glasur, skærv som foregående (fig. 3).

2) (RIM 6167 EN, BM) Del af bund og nedre korpus med tommelfingerindtryk langs standrand, endvi-



Fig. 1. Ringkøbing, byundersøgelser 1978. 1. Ringkøbing Banks grund, foråret. 2. Torvet 10, juni. 3. Vester Strandgade 14, oktober-december. Kortudsnit efter Trap 2. udg. 1879.

dere korpusskår, klar glasur, skærven gråbrændt med rød yder- og inderside, meget fint, hårdtbrændt gods.

3) (RIM 6167 KI) Dele af bund med tunget stand-



Fig. 2. Kande fragment 1 (RIM 6167 KG). Foto: S.A. 1980.

rand, korpus, hals og rand, dekoration af 2 rækker i matrice udpressede hindbærknopper på øvre halvdel af korpus, dækkende hvid begitning undtagen nederst på korpus, lys grøn, let spættet glasur, skærven rød, ret sandet. Kandens største diam. ca. 18 cm (fig. 4).

4) (RIM 6167 KJ) Dele af bund med tunget standrand og korpus, dekoration af i hvert fald én, muligvis 2 rækker i matrice udpressede hindbærknopper, begit-



Fig. 3. Bund og underdel af korpus 1a (RIM 6167 KH). Foto: P. Dehlholm 1980.



Fig. 4. Kande 3 (RIM 6167 KI). Foto: P. Dehlholm 1980.

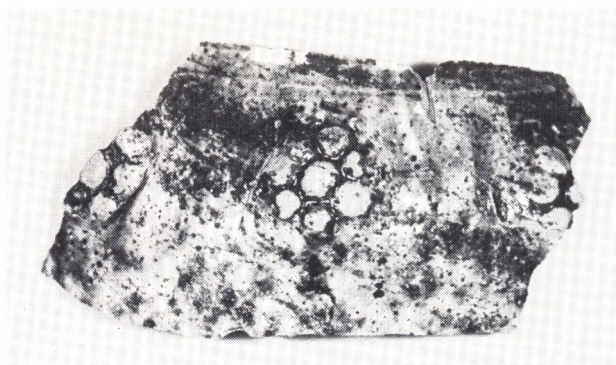


Fig. 5. Korpusskår af kande 4 (RIM 6167 KJ). Foto: S.A. 1980.



Fig. 6. Rand- og korpusskår fra kande 5 (RIM 6167 KK). Foto: S.A. 1980.

ning og skærv som foregående, dog grå på indersiden, glasuren lidt mørkere grøn (fig. 5).

5) (RIM 6167 KK) Skår af rand, hals og korpus med dekoration af dels rullestemplet zig-zagfrise, dels i matrice udpressede muslingeskaller, noget ujævn dækkende lys beige begitning, mørk grøn, spættet glasur, skærven rød, ret sandet (fig. 6).

Desuden er der enkeltskår, der viser eksempler på anden dekoration:

a) (RIM 6167 FN, HB, FD, IA, FK) Vandrette, rullestemplede stregborter på hvid begitning, klar eller grøn glasur, skærven rødbrændt (fig. 7).

b) (RIM 6167 HV) Skarprygget, pålagt pibellerslister endende i blomst eller stjerne, grønfarvet, glasuren klar, rød skærv.

Kandefragmenterne 1 og 1a er formentlig af dansk tilvirkning, og skærven har visse ligheder med den nyligt påviste lokalgruppe i Ribe (4). Af kande 2 er der for lidt bevaret til, at der kan siges noget om formen, men godset er usædvanlig finslemmet og hårdtbrændt.

3 og 4 repræsenterer derimod en velkendt type kander. I Ribe har man fra von Støckens Plads en så at sige identisk kande med udpressede hindbærknopper (fig. 8), og Den antikvariske Samling i Ribe har yderligere nogle løse skår med samme dekoration (5). På baggrund bl.a. af paralleller i den omfattende litteratur om emnet mener Mogens Bencard, at der her er tale om flamsk import fra omkring 1300 (6). Til denne gruppe, som oftest går under betegnelsen »Aardenburg ware«, skønt fabrikationsstedet endnu ikke kendes, hører også kande 5 og skårene med rullestempledekoration nævnt under a. En nøje parallel til 5 med kombinationen rullestempel/muslingeskal er fundet i Slottsfjärden, Kalmar (7), og rullestempledekorerede skår er langt fra ualmindelige i danske fund, i Ribe er



Fig. 7. Rullestempledekorerede skår fra gruppe a (RIM 6167 FN og HB).
Foto: S.A. 1980.

de hyppigt forekommende, og fra Grønnegadeudgravningen haves f.eks. korpus af en slank kande med denne dekoration på begitning (8), derimod er der endnu ikke, så vidt jeg ved, fundet eksempler på i matrice udpressede muslingeskaller i Ribe, men det er sikkert kun et spørgsmål om tid, før de dukker op.

Det må understreges, at de her præsenterede skår kun er en lille del af materialet fra en enkelt udgravning, og at man selvfølgelig må være varsom med at drage vidtrækkende slutninger på grundlag af dem. Men de føjer i sig selv nyt til den eksisterende viden om Ringkøbing. Kirken i Ringkøbing nævnes, som omtalt i indledningen, omkring 1340 (9), men den glaserede keramik i nedgravningen til brønden og det omliggende kulturlag viser bebyggelse på stedet tilbage til i hvert fald omkring 1300. Det store indhold af importeret, flamsk keramik i materialet gør det anderledes end et tilsvarende fra f.eks. de byer, der er gravet i på den jyske østkyst (10), mens ligheden i den henseende med stiftsbyen Ribe falder i øjnene. Om denne så simpelthen skyldes begge byers beliggenhed ved Jyllands vestkyst med de deraf følgende sydvestvendte handelskontakter, eller om der er tale om en nærmere afhængighed, som den, der omtales i det i indlednin-



Fig. 8. Kande fra v. Støckens Plads, Ribe (ASR D 47). Foto: P. Dehlholm 1980.

gen nævnte brev fra 1368, hvorved Limbek'erne, som er høvedsmænd over Ribe by og slot, pantsætter tolderen i Ribe og forpligter sig til »fremdeles at virke for, at det ikke skulde være nogen Kjøbmand tilladt at udføre nogensomhelst Vare tilsøs fra Byen »Rennekøpings« Havn, ligesom heller ikke fra Byen Warwith, ---, medmindre Kjøbmændene først kom til Ribe med Værerne og der betalte fuld Told af dem --« (11) får stå hen. Men kan varer i 1368 udføres tilsøs, kan de også indføres, fra/via Ribe eller direkte fra produktionsstedet, og de flamske kander kan da tænkes at være kommet til Ringkøbing som resultat af en sådan søhandel omkring 1300.

Resten af udgravningsmaterialet afventer nu sin behandling, og kommende års undersøgelser i byen vil forhåbentlig føje nyt til materialet, men begyndelsen er gjort, og den er ganske spændende.

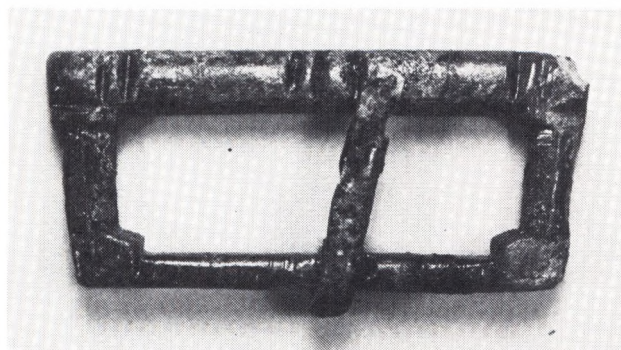


Fig. 9. Bronzespænde (RIM 6167 CO) fra vægrille (?), Vester Strandgade 14. Foto: S.A. 1980.

Noter

1. Danmarks gamle Købstadlovgivning, udg. af Erik Kroman, II, Kbh. 1952, p. 167.
2. Samling af Adkomster ... kaldet »Oldemoder«, udg. af O. Nielsen, Kbh. 1869, p. 111.
3. Urkundensammlung der Schleswig-Holstein-Lauenburgische Gesellschaft für vaterländische Geschichte II, Kiel 1842, p. 493.
4. Mogens Bencard: En middelalderlig pottemager fra Ribe i: Folk og Forskning, udg. af Universitetsforeningen for det sydlige og vestlige Jylland, 2-3 1979, p. 38 ff.
5. Kanden ASR D 47, enkeltskårene, se Mogens Bencard: Dansk middelalderlertøj med antropomorf dekoration, Kuml 1972 (1973), note 79.
6. A.a. p. 168 f.
7. G.C. Dunning: The trade in medieval pottery around the North Sea, Rotterdam Papers, Rotterdam 1968, p. 48, og Claes Wahllöf: Keramik 1000-1600 i svenska fynd, Archaeologica Lundensia VI, Lund 1976, nr. 341.
8. Mogens Bencard og Else Roesdahl: Dansk middelalderlertøj 1050-1550, Jysk arkæologisk Selskabs håndbøger I, 1972, nr. 315.
9. Det har været hævdet, at den kirke, der omtales, skulle være den nærliggende Rindum kirke, som skulle have fungeret som købingens kirke (C.L. Nielsen: Ringkøbing købstads historie, Ringkøbing u. år, p. 16), men intet taler imod, at det faktisk er Ringkøbing kirke, der er tale om.
10. Se f.eks. H. Hellmuth Andersen, P.J. Crabb og H.J. Madsen: Århus Sønder vold. En byarkæologisk undersøgelse. Jysk Arkæologisk Selskabs Skrifter Bd. IX, 1971, p. 95 ff., Susanne Andersen m.fl.: Fugholm. En udgravning i middelalderens Horsens, i: Østjysk Hjemstavn 1977, p. 113, og upubliceret materiale fra de senere års udgravninger i Kolding på Museet på Koldinghus med udgravningsnumrene K 1, K 2 og K 3 og journ nr. 27 og 84, ifølge venlig oplysning fra museumspædagog Vivi Jensen, Museet på Koldinghus.
11. Her gengivet i oversættelse efter J. Kinch: Ribe Bys Historie og Beskrivelse, Ribe 1869, p. 226, se i øvrigt note 3.